

Buitenspel voor taal

Natuur lokt leren uit

Spelen in de natuur is goed voor de taalontwikkeling. De natuur bestaat uit allerlei verschillende elementen: van bodem tot bomen en van het weer tot alle verschillende dieren die er leven. Al deze elementen nodigen uit tot specifiek, rijk spel, wat het leren van woorden, zinnen en verhalen stimuleert.

TEKST MARA VAN DIJK & JANNETTE PRINS
FOTO'S TOM VAN LIMPT

Nog voordat kinderen woorden gaan gebruiken, hebben ze al allerlei ervaringen waarmee ze de wereld verkennen. Door te voelen, waar te nemen en te reageren op hun omgeving vormen kinderen zich. Deze lijfelijke ervaringen zijn de basis voor taal- en denkontwikkeling.

Onderzoek laat zien dat kinderen die veel mogelijkheden krijgen om buiten rijke speel-leerervaringen op te doen, veel nieuwe woorden leren. De kwaliteit van deze ervaringen blijkt essentieel om nieuwe concepten en inzichten, en de woorden daarvoor, te leren. Dit komt omdat kinderen taal het beste leren als ze woorden kunnen koppelen aan fysieke ervaringen. Denk bijvoorbeeld aan concepten als 'balans' en 'evenwicht' of 'glad' en 'glijden'. De natuur biedt hiervoor een rijke taal-leeromgeving waar kinderen taal kunnen ervaren én taal leren gebruiken.

Zo blijkt dat kinderen op een natuurrijke plek spraakzamer zijn: ze gebruiken meer én moeilijker woorden dan als ze 'gewoon' buitenspelen, op een versteende plek (*Taal in de Natuur. Natuur- en taalonderwijs voor het jonge kind*. Jannette Prins en Janneke Hagenaar, 2024). Omdat de natuur, zoals takken, zand of water, een 'open' karakter heeft, verzinnen kinderen zelf hun spel.

De natuur lokt hen uit om te spelen en hun spel steeds opnieuw uit te vinden. Ze geven met taal nieuwe betekenissen aan wat ze in de natuur vinden: een struik wordt een huis, winkel of schuilplaats. Het is daarom belangrijk om regelmatig met jonge kinderen naar buiten te gaan, naar een plek waar ze die natuurelementen tegenkomen.

Met kinderen naar buiten

Kinderen, de natuur en jijzelf zijn allemaal uitgerust met specifieke eigenschappen en vaardigheden die maken dat samen buitenspelen in het groen de taalontwikkeling extra stimuleert.

• De uitrusting van kinderen

Kinderen zijn uitgerust met verwondering, ontdekkingsdrang en nieuwsgierigheid. Als kinderen zich verwonderen, vervallen ze in een speciale, stille aandacht waarbij al het andere even wegvalt. Verwondering vormt de basis voor de volgende stappen: observeren van wat ze verwondert en erover nadenken. Vanuit de verwondering ontstaat een enorme ontdekkings- en ervaringsdrang om de wereld te willen ontmoeten. Buiten, in het park of in het bos, maar ook op een plein met een paar struiken of regenplassen, zijn er veel ontdekkingsmogelijkheden. En dat leidt tot nieuwsgierigheid, een drang om te begrijpen wat nieuw, onzeker of onverwacht is. De natuur is dynamisch: het verandert voortdurend, en is daardoor telkens weer nieuw.

• De uitrusting van leerkrachten

Leerkrachten hebben geen specifieke natuurkennis nodig om met kinderen de natuur te ontdekken. Wat veel belangrijker is, is pedagogische sensitiviteit: je gevoeligheid voor waarmee kinderen buiten bezig zijn, en je reactie daarop. ►►

► Bijvoorbeeld door hen bij iets nieuws of spannend, zoals insecten, brandnetels of de zee, het vertrouwen te geven om het onbekende tegemoet te treden.

Je wilt als leerkracht kunnen herkennen welke interactie met de natuur voor kinderen betekenisvol is en hoe jij hierop zelf kunt inspelen. Je versterkt die interactie door open vragen stellen die de kinderen aan het denken zetten. Probeer het gesprek zo lang mogelijk op gang te houden. Door samen te redeneren, gaan de kinderen nieuwe denkstappen zetten.

Op een natuurrijke plek gebruiken kinderen meer én moeilijkere woorden

• De uitrusting van natuur

De natuur zelf nodigt kinderen uit tot verwonderen, ontdekken en nieuwsgierig zijn. Het biedt speelmaatjes in de vorm van dieren en planten en heeft interessante losse elementen als blaadjes en schelpen, water en wind. Je kunt er belangrijke concepten leren kennen, zoals groei en bloei, leven en dood. De natuur biedt unieke pedagogische kwaliteiten om het spel van kinderen te verdiepen, zoals een co-pedagoog of co-leerkracht dat zou doen. Buiten komen kinderen andere dingen tegen en ervaren ze meer vrijheid: er mag meer dan binnen!

Natuuratlas

Natuur bestaat uit verschillende lagen. Deze lagen lokken uit tot specifiek spel- en taalgedrag. In deze 'natuuratlas' nemen we je hierin mee.

Laag 1 - de ondergrond

De grond onder je voeten leeft. Er groeien grassen, kuieren kriebelbeestjes rond, het vormt hoopjes en heuvels. Het is een plek die je deelt met dieren die daar een huisje hebben gemaakt: je vindt er mierennesten, wormengangen of het verlaten slaapplekje van een ree.

De ondergrond lokt uit tot dit spel...

Kinderen passen hun spelgedrag aan aan de soort ondergrond. Van een heuvel kun je rollen, op zacht mos kun je veren of vallen, in zand kun je graven. Over stenen in het water leer je balanceren, door struiken leer je

sluipen of kruipen. Een open vlakte zet aan tot hard rennen en ver springen.

...en daarmee tot deze taal...

Kinderen leren woorden voor substanties, zoals aarde, modder en zand. Het voelen van deze substanties roept weer beschrijvende taal op met woorden als glibberig, prikkelig of slijmerig. Ook de bewegingen die de verschillende ondergronden aanmoedigen leer je lijfelijk ervaren en benoemen.

Laag 2 – de vaste, levende natuur

Op en in de ondergrond vind je vaste elementen zoals bomen, bloemen of rotsen. Deze elementen geven de omgeving een eigen uiterlijk en indeling.

De vaste, levende natuur lokt uit tot dit spel...

In bomen kun je klimmen en in struiken kun je je verstoppen. Van lang gras maak je een fluitje en van bloemetjes een gevlochten krans. Alles heeft zijn eigen geur, kleur en vorm.

...en daarmee tot deze taal...

In deze 'laag' leren kinderen zich ten opzichte van deze vaste elementen te positioneren. Hierdoor leren ze voorzetsels, zoals *onder* een boom liggen of *over* een tak springen. Ook leren kinderen met bijvoeglijke naamwoorden de geuren, kleuren en vormen van deze elementen te beschrijven: ik ruik de *zoete* bloem, raak de *prikkende* plant aan, ik bouw mijn *kleine* hut bij de *hoge* boom.

Laag 3 – losse natuurlijke materialen

In de natuur zijn ook overal losse materialen te vinden, passend bij het seizoen, zoals blaadjes, nootjes, schelpen of veren.

Losse natuurlijke materialen lokken uit tot dit spel...

Deze losse materialen kun je goed verzamelen. Je kunt er dingen van bouwen of brouwen en

uitproberen wat ze betekenen. Zijn de takken zwaarden, toverstokken of maken ze samen een kampvuur?

...en daarmee tot deze taal...

Losse materialen roepen beschrijvende taal op: zwaar, licht, koud, nat, glad, enzovoort. Daarbij helpt deze laag ook de ontwikkeling van rekentaal: om te ordenen wat je verzameld hebt, ga je tellen, groepjes maken en patronen of volgordes leggen. In het onderzoek waaraan we eerder refereerden, gebruikten kinderen meer wiskundige en natuurkundige concepten tijdens hun natuurspel. Ook is er taal nodig voor de onderhandelingen die worden gevoerd: 'Wij zijn vechters en we doen alsof dit onze zwaarden zijn.' 'Dit wordt heksensoep, en dat zijn geldstukken.' Daarnaast zetten deze materialen aan tot denkvragen als: 'Waar komen schelpen vandaan?'

Gebruiken we
takken als
zwaarden of als
toverstokken?

Laag 4 – niet-levende elementen

Buiten zijn er volop niet-levende elementen aanwezig, zoals water, wind en weer, zand en zee. Deze zijn veranderlijk en veelzijdig, en maken dat de natuur telkens weer 'anders' is.

Niet-levende elementen lokken uit tot dit spel...

Deze elementen zijn open, kinderen geven er zelf vorm aan in hun spel. Het maakt creatief. ►

© Astrid Poot

► Van zand kun je bijvoorbeeld van alles 'bakken' en bouwen en met de golven van de zee kun je tikkertje spelen.

...en daarmee tot deze taal...

Niet-levende elementen lokken taal uit voor hogere denkfuncties, zoals oorzaak en gevolg. Bijvoorbeeld: 'Als ik zand en water meng, krijg ik modder, en daarvan kan ik een zandkasteel bouwen. Als er te veel water is, zakt het kasteel in. Dat gebeurt ook als de zon erop schijnt. Hoe kan ik dit oplossen? Als ik er meer droog zand bij doe, wordt het steviger. Als ik dieper graaf, wordt het natter.' Op deze manier leren kinderen voorspellingen te doen en te redeneren.

Laag 5 - gebeurtenissen en verhalen

De natuur is complex en verrassend. Er gebeurt van alles wat invloed heeft op hoe we ons voelen en wat we doen. De natuur zit vol verhalen.

Gebeurtenissen en verhalen lokken uit tot dit spel...

Kinderen voelen zich vaak verwant met dieren die in de natuur leven, ieder met een eigen verhaal. Zoals een rups die een vlinder kan worden en bijen die honing kunnen maken. Kinderen spelen met dieren, observeren ze, gaan ermee in gesprek. Of zijn er juist bang voor en willen zich verstoppen. Ook het weer initieert zijn eigen spel: springen over schaduwen, voortgeduwd wordend door de wind of spiegeltje spelen met de regenplassen.

...en daarmee tot deze taal...

De levendigheid van de natuur levert niet alleen losse woorden of zinnen op, maar ook verhalen met hun eigen volgorde en samenhang. Het verhaal van een slak die een ander soort huisje heeft dan jij, een huisje dat hij overal mee naartoe neemt. Dat een slak blaadjes lekker vindt en dat je dus een maaltijd voor hem kunt verzamelen in het bos. Zo leren

Springen over schaduwen en spiegeltje spelen met de plassen

kinderen verhalen vertellen vol kennis over de werking van natuur. Hetzelfde geldt voor het ervaren van de seizoenen, zoals dat regen sneeuw kan worden en water in ijs kan veranderen. Dat je op ijs kunt glijden, en uitglijden.

Een beetje groen is genoeg

Het mooie is dat de waarde van natuurlijke elementen al te merken is op plekken met maar

een klein beetje groen, zelfs in de meest versteende omgevingen. Bijvoorbeeld een pleinrandje met wat struiken, een klein stadspark of een paar tegels die je eruit wipt op het schoolplein, waar je nu beestjes kunt zien of waar planten groeien. Ben jij een leerkracht op een 'grijs' schoolplein? Ga eens op zoek naar deze mini-natuur rond je school en laat de kinderen daar vervolgens spelen. Gewoon zonder opdracht, vertrouwen, en kijk wat er gebeurt!

De literatuurlijst en leestips zijn te vinden op [hjk-online/artikelen](#)

Mara van Dijk is wetenschapscommunicator en Jannette Prins is taalkundige en onderzoeker, beiden van het lectoraat Natuur & Ontwikkeling Kind (Hogeschool Leiden en Thomas More Hogeschool).

